

Effekterna av de statliga stabilitets- åtgärderna

2009-11-06

– Tionde rapporten 2009

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	1
BAKGRUND	2
FI:s uppdrag	2
BANKERNAS FINANSIERINGSKOSTNADER	4
Marknadsräntornas utveckling	4
Bankernas emissioner av värdepapper	4
Bankernas inlåning från allmänheten	5
Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi	6
BANKERNAS UTLÅNINGSRÄNTOR	8
Bankernas utlåningsräntor	8
UTLÅNINGSTILLVÄXTEN	10
Utlåningstillväxten den senaste månaden	10
Bankernas utlåning i Baltikum	11

Rapporten är återrapportering enligt uppdrag i Finansinspektionens regleringsbrev för 2009 och framtagen efter samråd med Riksgälden.

Sammanfattning

Utlåningen till hushåll fortsatte att växa även under september. Utlåningen sker främst för bostadsändamål och en majoritet, hela två tredjedelar, av hushållen väljer rörlig ränta. Företagsutlåningen fortsätter samtidigt att minska. Tillväxttakten i utlåningen till företag på årsbasis var -0,6 procent i september, och till hushåll 8,2 procent.

Inlåningsräntorna är i stort sett oförändrade medan utlåningsräntorna sjunkit något sedan förra rapporttillfället. Bankernas marginaler var i stort sett oförändrade under september.

Bankernas exponering i Baltikum fortsätter att minska och har sedan årsskiftet minskat med 62 miljarder kronor. Andelen av utlåningen i euro har ökat under det sista året. En anledning är att räntorna för utlåning i inhemsk valuta är betydligt högre än för lån i euro.

Bakgrund

Till följd av den internationella finanskrisen beslutade staten om olika åtgärder som minskar riskerna för inlåningskunder och andra långivare till banker och kreditinstitut (nedan banker):

- *Införandet av en stabilitetsfond.* Genom en ny lag har regeringen fått möjlighet att med kort varsel lämna stöd i olika former till kreditinstitut. Stöd får lämnas till banker med säte i Sverige och för att motverka en risk för allvarlig störning i det finansiella systemet i landet.
- *Garantiprogram för bankers upplåning.* De banker som så önskar kan, mot en garantiavgift, avtala med staten om en garanti för nyupplåning. Programmet gäller under en begränsad tid. Garantin innebär att staten träder in om inte banken kan betala.
- *Utvidgad insättningsgaranti.* I princip all inlåning upp till 500 000 kronor omfattas numera av insättningsgaranti.
- *Likviditetsstödjande åtgärder.* Riksbanken och Riksgälden har på olika sätt stöttat bankernas tillgång till finansiering genom likviditetsstödjande åtgärder.
- *Kapitaltillskottsprogram.* Bankerna kan ansöka om kapitaltillskott hos staten. Programmet omfattar maximalt 50 miljarder kronor.

Åtgärderna bör kunna bidra till att minska effekterna på ekonomin i stort av oron på de finansiella marknaderna. Samtidigt finns också långsiktiga risker med denna form av statlig garanti för bankverksamhet. Den viktigaste risken är sannolikt att marknadsdisciplinen försvagas – sannolikheten för att insättare eller andra långivare ska förlora pengar blir med åtgärderna mycket låg, även om banken skulle misskötas. Mer välskötta banker och banker med en lägre risk kommer därför inte att gynnas i form av lägre finansieringskostnader i samma utsträckning som om de statliga åtgärderna inte fanns på plats. Kostnaderna för att öka risktagandet minskar liksom incitamenten för att investera i riskkontroll. Incitament för långivare och insättare att kritiskt granska olika banker minskar också. FI följer utvecklingen kring detta samt övriga effekter av de statliga åtgärderna.

De negativa effekterna av stabilitetsåtgärderna ska dock inte överdrivas. Redan innan dessa åtgärder beslutades fanns förhållandevis starka förväntningar från finansörer och insättare att deras medel var skyddade – framför allt i de större bankerna.

FI:s uppdrag

Regeringen har uttryckt att avsikten med stödet till det finansiella systemet är att det ska komma även hushåll och företag till del. FI:s uppdrag innebär:

- Granska att de åtgärder som beslutats i samband med lagen om statligt stöd till kreditinstitut också kommer hushållen och företagen till del
- Granska att kreditinstituten inte utnyttjar garantierna på ett otillbörligt sätt
- Granska utvecklingen av institutens utlåning i andra länder

Viktiga datum*2008*

- 13 juli De amerikanska bostadsinstituten Fannie Mae och Freddie Mac övertas av den amerikanska staten.
- 15 september Lehman Brothers ställer in sina betalningar och ansöker om konkurskydd enligt chapter 11.
- 18 september Den svenska staten, i form av Riksgälden, stödjer de svenska storbankernas likviditet för första gången. Därefter följer ett antal åtgärder från Riksbanken för att underlätta bankernas likviditetssituation.
- 19 september Det amerikanska räddningspaketet annonseras och godtas sedermera i något justerad version av kongressen och representanthuset 3 oktober.
- 6 oktober Staten ändrar insättargarantin till att täcka fler konton och ett större belopp av de insatta pengarna.**
- 8 oktober Det brittiska räddningspaketet presenteras.
- 9 oktober Riksbanken sänker styrräntan med 0,5 procentenheter till 4,25 procent i en gemensam aktion med flertalet stora centralbanker (effektivt 15 oktober).
- 13 oktober EU tillkännager att även ett europeiskt räddningspaket kommer att införas.
- 13 oktober Regeringen meddelar att ett svenskt stabilitetspaket kommer att presenteras.**
- 20 oktober Regeringen presenterar utformningen av stabilitetspaketet.
- 22 oktober Riksbanken sänker reporäntan med 0,5 procentenheter till 3,75 procent (effektivt 29 oktober).
- 29 oktober Riksdagen beslutar om regeringens stabilitetspaket.
- 3 december Riksbanken sänker reporäntan med 1,75 procentenheter till 2,00 procent (effektivt 10 december).

2009

- 3 februari Regeringen presenterar ett svenskt kapitaltillskottsprogram.**
- 11 februari Riksbanken sänker reporäntan med 1,00 procentenheter till 1,00 procent (effektivt 18 februari).
- 2 april Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 31 oktober 2009.
- 21 april Riksbanken sänker reporäntan med 0,50 procentenheter till 0,50 procent (effektivt 22 april).
- 27 maj Riksgälden lånar för Riksbankens räkning upp motsvarande 100 miljarder kronor i utländsk valuta för att återställa valutareserven.
- 2 juli Riksbanken sänker reporäntan till 0,25 procent. Riksbanken erbjuder lån om 100 miljarder kronor med fast ränta med en löptid på 12 månader.
- 9 juli Regeringen förlänger kapitaltillskottsprogrammet till 17 februari 2010.
- 2 september Riksbanken lämnar reporäntan oförändrad. Samtidigt erbjuder man återigen ett lån om 100 miljarder med fast ränta och en löptid på knappt ett år.
- 8 oktober Regeringen beslutade att förlänga det svenska statliga garantiprogrammet för bankernas upplåning. Programmet kommer nu att sträcka sig till 30 april 2010.
- 22 oktober Riksbanken lämnar reporäntan oförändrad. Samtidigt erbjuder man återigen ett lån om 100 miljarder med fast ränta och en löptid på knappt ett år.

Bankernas finansieringskostnader

Bankernas utlåningsräntor beror till stor del på deras finansieringskostnader. Finansieringskostnaderna utgörs framför allt av de direkta upplåningskostnaderna, det vill säga marknadsräntor och inlåningsräntor, men beror också på andra faktorer. De huvudsakliga övriga faktorerna är:

- Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi
- Kapitalbehovet
- Kostnaden för kapitalet/avkastningskravet

Utvecklingen av dessa faktorer, till exempel ett högre kapitalbehov i bankerna, kan medföra att lägre marknadsräntor inte får fullt genomslag i bankernas utlåningsräntor.

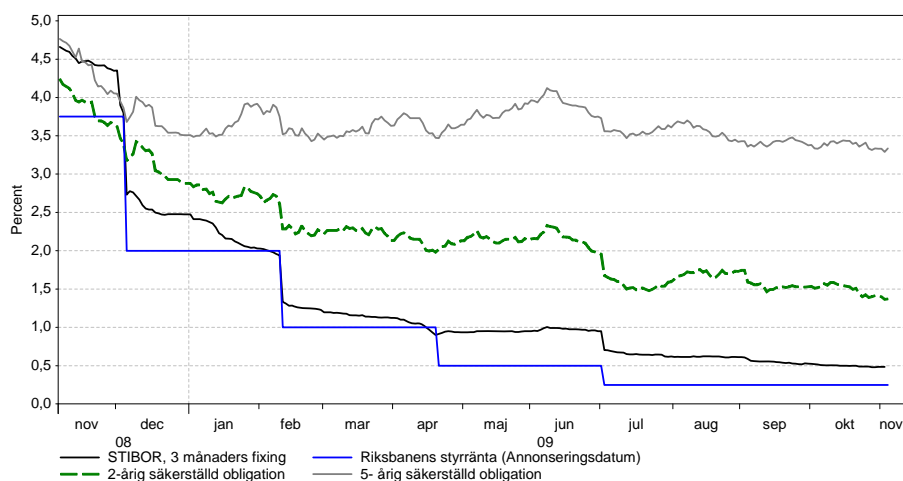
I tidigare rapporter om effekterna av statens stabilitetsåtgärder har FI presenterat hur ovanstående faktorer påverkats av finanskrisen. Nedan följer en uppdatering av de förändringar som skett i marknadsräntorna och likviditetskostnaden sedan förra rapporteringstillfället.

Marknadsräntornas utveckling

Avläsningsdag för marknadsräntorna samt bankernas bolåneräntor är i denna rapport genomgående den 23 oktober 2009.

Marknadsräntorna fortsätter att vara mycket låga. De korta räntorna är i princip oförändrade sedan förra månaden. Tremånaders interbankräntan är 0,49 procent. Även upplåningsräntorna för säkerställda obligationer är i princip oförändrade sedan senaste rapporten.

Ränteutvecklingen
20081023-20091023

Källa: Reuters Ecowin

Bankernas emissioner av värdepapper

Bankernas marknadsupplåning har totalt sett minskat mellan augusti och september. Bankerna har ökat sin finansiering med främst säkerställda obligationer samtidigt som upplåningen med certifikat minskat. Enligt den sär-

skilda rapporteringen till FI har bankerna därmed förlängt löptiderna något medan finansieringskostnaden i princip är oförändrad jämfört med månaden innan. Riksbankens fasta utlåning kan delvis ha ersatt bankernas upplåning via korta marknadsinstrument.

Riksbanken annonserade i mitten på oktober att de kommer att erbjuda ytterligare ett fast lån med en löptid på knappt ett år. Sedan Riksbanken introducerade lån med fast ränta har lånevolymen med rörlig ränta minskat. Även Riksbankens utlåning av dollar till rörlig ränta har minskat eftersom bankerna har kunnat låna upp dollar i marknaden. Bankerna har inte lagt några bud alls vid de senaste tillfällena som Riksbanken har erbjudit dollarlån.

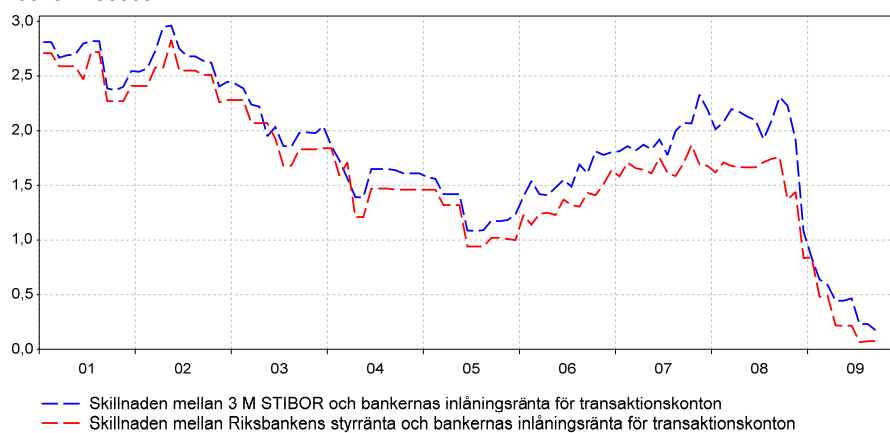
Den 8 oktober förlängde regeringen garantiprogrammet för bankernas upplåning en andra gång till den 30 april 2010. Programmet som från början gällde till den 30 april 2009 förlängdes i våras till den 31 oktober 2009. Den 23 oktober fanns garantier för 300 miljarder kronor utestående. Huvuddelen ställdes ut före halvårsskiftet. Sedan dess har garantierna minskat med 44 miljarder kronor. Riksgälden¹ konstaterar att Swedbankkoncernen stod för ca 90 procent av åtagandet.

Garantiprogrammet har bidragit stabiliserande till hela det svenska systemet även om endast ett fåtal banker har deltagit. FI:s syn delas av Riksgälden och regeringen.

Bankernas inlåning från allmänheten

Inlåningen från allmänheten minskade något mellan augusti och september enligt SCB:s statistik. I diagrammet nedan jämför FI inlåningsräntan på bankernas transaktionskonton med interbankräntan och styrräntan. Inlåningsmarginalerna ligger kvar på samma nivåer som månaden innan. Varken bankernas inlåningsräntor eller interbankräntan har rört sig nämnvärt sedan föregående rapporttillfälle.

Skillnaden mellan STIBOR 3 mån och bankernas transaktionskontoränta, samt skillnaden mellan Riksbankens styrränta (annonseringsdag) och bankernas transaktionskontoränta 200101-200909

Källa: Reuters Ecowin

¹ Riksgäldens rapport "Åtgärder för att stärka stabiliteten i det finansiella systemet" 15 okt 2009.

Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi

Den likviditetskris som det globala finanssystemet genomgick under hösten 2008 påverkade priset på bankernas upplåning. Upplåning med längre löptider blev mycket dyr och kostnaden för att omvandla lång upplåning till kort räntebindningstid steg, det vill säga långa bostadsobligationsräntor steg mycket mer än långa swapräntor. Under 2009 har denna kostnad sjunkit kraftigt och är för vissa löptider nere på samma nivåer som före finanskrisen.

FI har i flera rapporter under våren presenterat ett räkneexempel på kostnaden för att omvandla lång räntebindningstid till kortare. I räkneexemplet lånar en bank ut pengar till en kund som köper en bostad. Kunden betalar tremånadersränta men utlåningens kapitalbindningstid är längre. När banken lånar upp pengar med tre månaders löptid tar banken likviditetsrisk. Kostnaden för banken att låna upp pengar på längre löptid och omvandla räntebetalningen till tremånadersränta ökade under finanskrisen för att sedan ha minskat under det senaste halvåret.

Exempel på likviditetskostnaden. Exemplet avser bankens kostnad för att emittera säkerställda obligationer och kostnaden för att omvandla dessa till rörligt. Alla räntor är marknadsnoteringar från 23 oktober 2009.

En bank lånar ut pengar till en kund som köper en bostad. Utlåningens kapitalbindningstid antas vara fem år, kunden betalar tremånadersränta (1,59 procent).²

- 1) *Banken hanterar ränterisken men tar likviditetsrisken:* Banken finansierar sig på tre månaders löptid genom interbankräntan och betalar 0,49 procent i ränta. Banken har alltså en marginal på 1,10 procent [1,59-0,49]. Bankens likviditetsrisk består i risken att den inte får tillgång till ny upplåning efter tre månader och därmed får likviditetsbrist. Ju sämre finansieringsmarknaderna fungerar, desto större är den risken, och desto högre ersättning borde banken vilja ha för att binda pengar på fem år.
- 2) *Banken hanterar likviditetsrisken och ränterisken:* Banken finansierar sig genom emission av en säkerställd obligation på fem års löptid (3,40 procent). Banken ingår en ränteswap där den betalar interbankräntan (0,49 procent) och får fem-års swapräntan (2,98 procent). Banken har alltså en marginal på 0,68 procent [1,59-3,40-(0,49-2,98)], men tar varken ränterisk eller likviditetsrisk. Banken behöver alltså avstå 0,42 procentenheter för att hantera likviditetsrisken/refinansieringsrisken.

Med antagandet att bostadslånets totala löptid är fem år blir kostnaden för att försäkra sig mot likviditetsrisken 0,42 procentenheter per år. Samma räkneexempel i föregående rapport gav en likviditetskostnad på 0,5 procentenheter. I exemplet med en tvåårig bostadsobligation är kostnaden nu nere på samma nivå som före krisen.

Bankernas upplåning har i regel en blandning av olika löptider, vilket också innebär att ovanstående kostnad inte drabbar hela bankens upplåning. Bero-

² Kapitalbindningstiden är tiden kvar till nästa omläggning av lånet.

ende på hur denna ser ut tar banken mer eller mindre likviditetsrisk och har därmed bättre eller sämre marginaler i sin utlåning.

Bankernas utlåningsräntor

Utlåningsräntorna beror förutom av de finansieringskostnader som nämns i förra avsnittet också av:

- Konkurrensen och kundernas förhandlingsstyrka
- Bankernas strategi för utlåningen

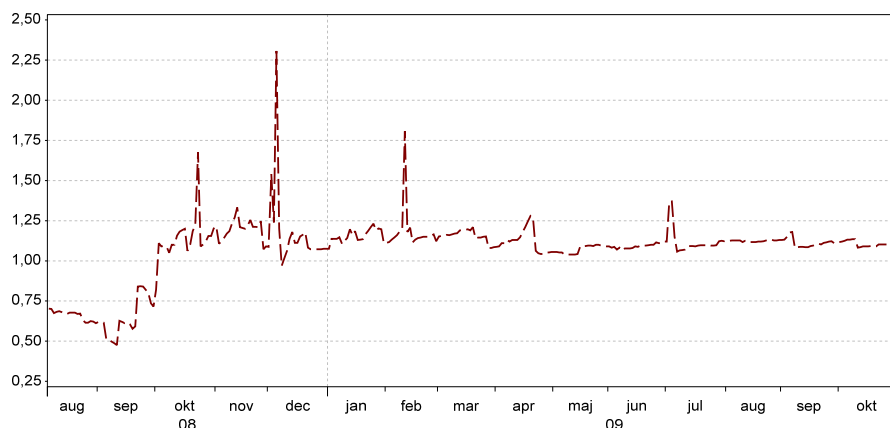
Även hur dessa två faktorer utvecklas ingår i granskningen av effekterna av stabilitetsåtgärderna. Det är dock mer troligt att regeringens åtgärder påverkar finansieringskostnaderna än ovanstående faktorer.

Bankernas utlåningsräntor

Utlåningsräntor till hushåll

Bankernas rörliga bolåneräntor har sjunkit i takt med Riksbankens reporäntesänkningar. I diagrammet nedan visas marginalen mellan bankernas bolåneränta och interbankräntan. Bankernas utlåningsmarginal steg kraftigt i oktober 2008 och har blivit kvar på en högre nivå än året före krisen.

Skillnaden mellan bankernas bolåneränta 3 mån och STIBOR 3 mån
200808-200910

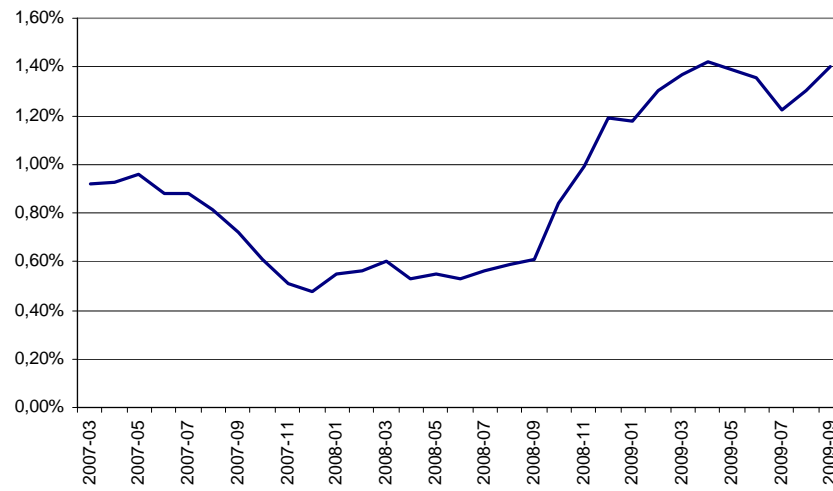
Källa: Reuters Ecowin

Utlåningsräntor till företag

De genomsnittliga utlåningsräntorna till företag sjönk något under september. Marginalen mellan bankernas utlåningsräntor till företag och interbankräntan var dock relativt oförändrad mellan augusti och september. De fortsatt höga marginalerna förklaras sannolikt av att kreditrisken i utlåning till företag ökat samtidigt som företagens förhandlingsstyrka försvagats.³

³ FI har i tidigare rapporter noterat att bankerna bedömer att kreditrisken hos företag ökat mer än kreditrisken hos hushåll.

**Skillnaden mellan utlåningsräntor till företag och STIBOR 3 mån, rullande medelvärde
200703 – 200909**

Källa: Inrapportering till FI från storbankerna samt SBAB.

Utlåningstillväxten

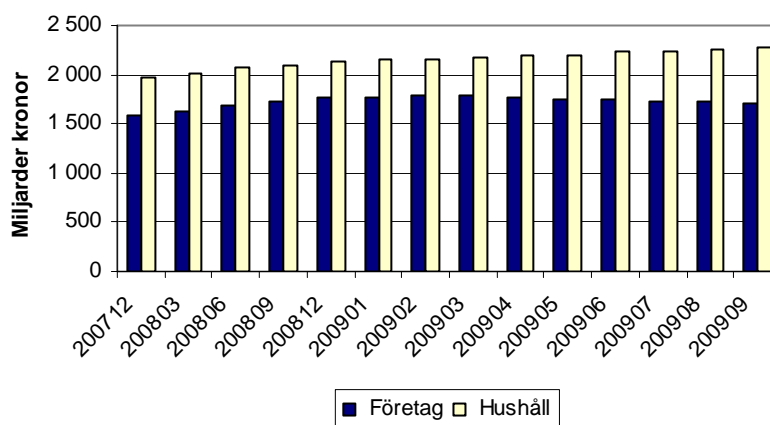
Utlåningen till allmänheten fortsatte att öka under september. Bilden är dock fortsatt tudelad. Bankernas utlåning till företag minskar medan utlåningen till hushåll ökar något.

Utlåningstillväxten den senaste månaden

Hushållens totala skulder ökade med 20 miljarder kronor mellan augusti och september. Nästan hela ökningen kommer från utlåningen till boende. Den årliga tillväxttakten var 8,2 procent.

Svenska MFI:s⁴ utlåning

200712 – 200909

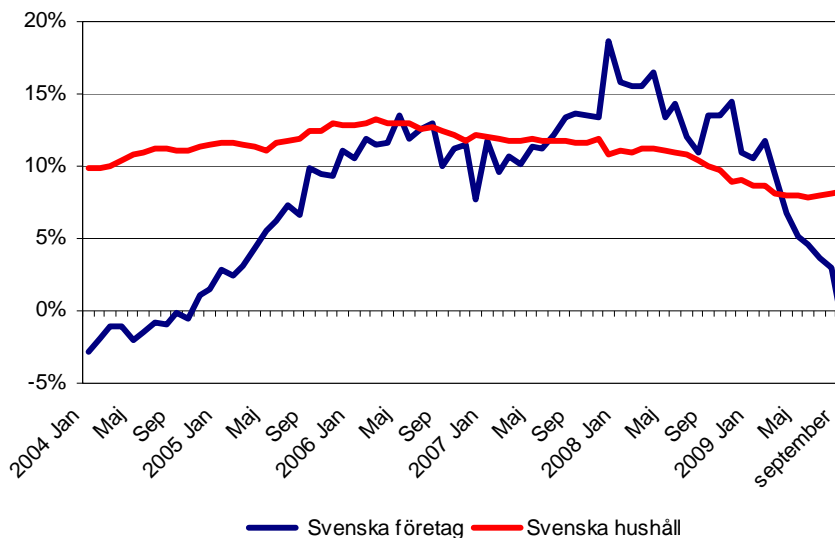
Källa: SCB

Under september 2009 fortsatte utlåningen till svenska företag att minska. Företagen lånade 12 miljarder kronor mindre än månaden innan. Mätt i årstakt uppgick utlåningstillväxten för företag till -0,6 procent i september, vilket innebär en minskning jämfört med augusti då motsvarande siffra var 2,9 procent. Enligt Riksbankens företagsintervjuer kan den lägre tillväxttakten i företagsutlåningen ses som normal i förhållande till det rådande konjunkturläget. Av företagsintervjuerna framgår också att nivån på svenska företags planerade investeringar fortfarande är låg, vilket innebär att efterfrågan på lån antagligen förblir låg ett tag framöver.⁵

⁴ Monetära finansiella institut

⁵ Riksbankens penningpolitiska rapport Oktober 2009

Årlig utlåningstillväxt 200401 – 200909

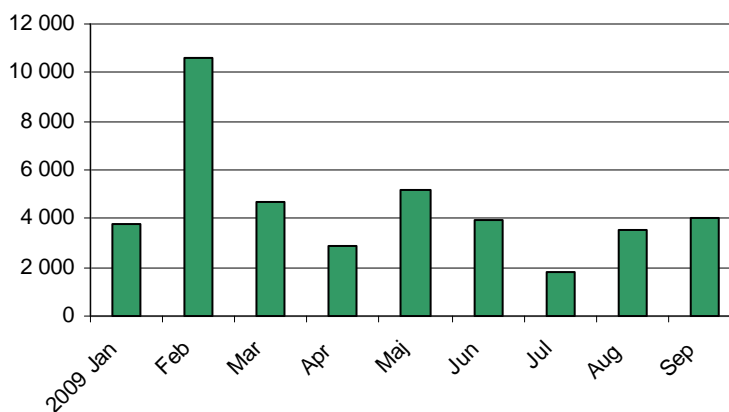

Källa: SCB

Den största delen av utlåningen till svenska hushåll ges till rörlig ränta. Hela 67 procent⁶ av nyutlåningen i september gavs till rörlig ränta.

Företagens möjlighet att finansiera sig genom att ge ut obligationer har fortsatt att förbättras. Svenska icke-finansiella företag har emitterat certifikat för knappt fyra miljarder kronor under september. Det kan till viss del kompensera för den minskade utlåningen från bankerna.

Icke-finansiella företagscertifikat emitterade nominella bruttobelopp i SEK, miljoner kronor 200901-200909

Bankernas utlåning i Baltikum

Nordea, SEB och Swedbank har verksamheter i Estland, Lettland och Litauen.⁷ Deras totala utlåning i Baltikum uppgår nu till cirka 410 miljarder kronor, vilket motsvarar cirka 6 procent av alla fyra storbankers totala utlåning. Tillsammans står Nordea, SEB och Swedbank för mellan 50 och 80 procent av utlåningen i de baltiska länderna. Sedan årsskiftet har bankernas totala

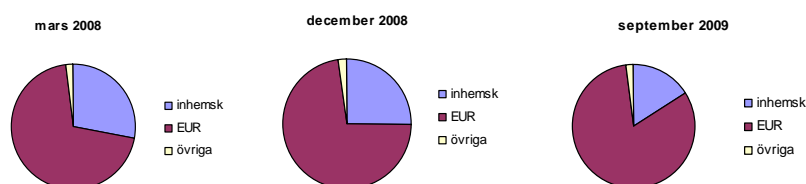
⁶ SCB Finansmarknadsstatistik 2009-10-28

⁷ Handelsbankens utlåning i Baltikum är marginell

utlåningsstock minskat med 62 miljarder kronor, varav 4 miljarder till följd av valutaeffekter.

Lån i euro står för den största andelen. För de svenska bankerna utgör andelen lån i euro 82 procent. Den har ökat i förhållande till lån i andra valutor sedan mars 2008. Framförallt är denna förändring tydlig i Lettland där andelen utlåning i euro ökat från 65 till 89 procent mellan mars 2008 och september 2009.

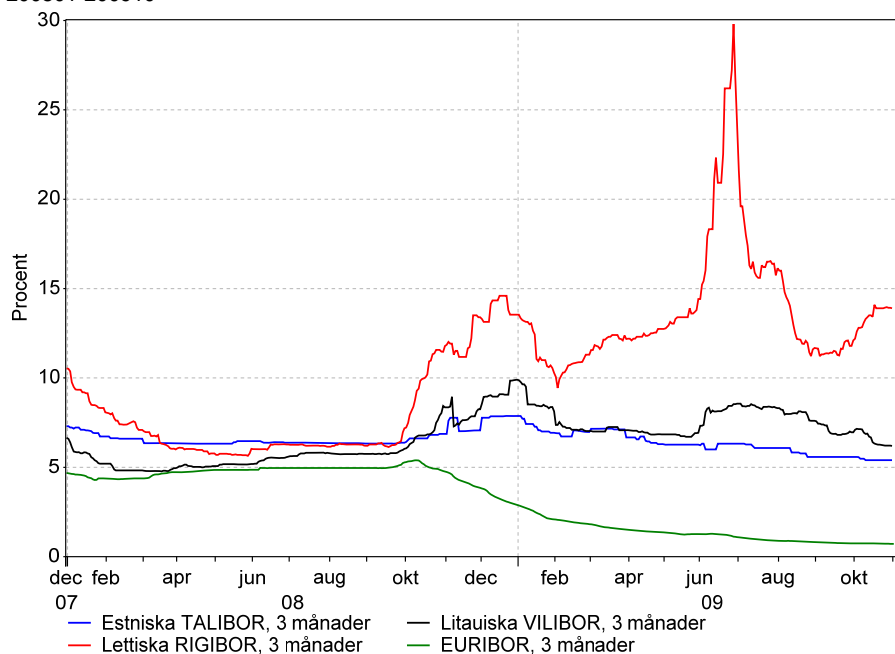
Andel av utlåning i Baltikum i olika valutor före, under och efter finanskrisen 200803, 200810, 200909

Källa: Bankernas särskilda rapportering till FI

Att lånen i euro ökat som andel av den totala utlåningen beror sannolikt på att räntan i euro är betydligt lägre än de räntor som erbjuds om lånen tas i inhemsk valuta. Sannolikt sker en viss omläggning av lån från inhemsk valuta till lån i euro. Dessutom är det troligt att en större andel av nyutlåningen gjorts i euro.

De baltiska interbankräntorna och eurons interbankränta 200801-200910

Källa: Reuters Ecowin